

RAK MOD – ZNANJE IN STALIŠČA MLADIH MOŠKIH

TESTICULAR CANCER – KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF YOUNG MEN

Katarina Lokar

UDK/UDC 616.681-006.2:374.7

DESKRIPTORJI: moda novotvorbe; zdravstvena vzgoja

DESCRIPTORS: testicular neoplasms; health education

Izvleček – Članek predstavlja rezultate raziskave o znanju in stališčih mladih moških o raku mod. V uvodu je obravnavana problematika raka mod. Osnovni cilji raziskave so ugotoviti, koliko mladi moški vedo o raku mod, kakšna stališča imajo o raku na modih, v kolikšni meri poznajo in izvajajo samopregledovanje mod in ali so motivirani za razširitev znanja s tega področja. V raziskavi je sodelovalo 42 mladih moških. Podatki so bili zbrani s pomočjo anketnega vprašalnika in obdelani z deskriptivno statistično metodo. Rezultati raziskave so pokazali pomanjkljivo znanje udeležencev o raku mod, polovica sodelujočih je imela pozitivno stališče do problematike raka na modih tretjina pa nevtralnno stališče, dve tretjini sodelujočih je že slišalo za samopregledovanje mod, od tega ga je ena tretjina tudi izvajala, večina sodelujočih pa je bila zelo motivirana za poglobljanje znanja o raku na modih in o samopregledovanju mod.

Abstract – The article presents the results of the research about knowledge and attitudes of young men about testicular cancer. In the introduction, problems concerning testicular cancer are described. Primary goals of this research are to find out how much young men know about testicular cancer, what are their attitudes toward testicular cancer, to what extent do they know and perform testicular self-examination and how much are they motivated to increase the knowledge about this subject. In the research participated 42 young men. Research data were collected with questionnaires and were analyzed with descriptive statistical method. Results of the research showed insufficient knowledge of participants about testicular cancer, one half of participants had positive attitudes about testicular cancer issues and one third of them neutral attitudes, two thirds of participants had already heard about testicular self-examination and one third of them had performed it. Most of participants were also very motivated for extending the knowledge about testicular cancer and about testicular self-examination.

Uvod

Rak mod je redka, a pomembna bolezen, ker v glavnem prizadene mlade moške, stare od 20 do 35 let, ki so v reproduktivnem obdobju (1). Kljub relativno nizki incidenci (1 % vseh malignih tumorjev pri moških) ima ta bolezen in njeno zdravljenje velik emocionalen, finančen in psihosocialen vpliv na mlado populacijo (2).

Število zbolelih za rakom mod se je v zadnjih desetletjih povečalo, razlog pa ostaja neznan (3, 4). Tako je bilo v Sloveniji leta 1993 odkritih 59 novih primerov raka na modih (5), leta 1997 pa 77 (6).

Rak mod predstavlja tudi paradoks. Je eden glavnih vzrokov smrti pri moških v starostni skupini od 15 do 44 let, a hkrati eden od najbolj ozdravljivih rakov (2, 7, 8). Treba pa je povedati, da je v zadnjih desetletjih prišlo do opaznega upada umrljivosti zaradi raka mod. Ta napredek ni bil dosežen z zgodnjim odkrivanjem raka mod, ampak z izboljšanim zdravljenjem, skupaj z vso spremljajočo in pomenljivo obolevnostjo (9).

Vzroki za nastanek raka mod danes še niso poznani. Domnevajo, da se karcinogeneza verjetno začne v maternici zaradi izpostavljenosti estrogenu, nato pa endogeni moški hormoni v puberteti reaktivirajo proces (10). Znana je tudi povezava med rakom mod in kriptorhizmom. Možnost za nastanek raka je pri nespuščenih modih od 10- do 14-krat večja kot pri normalno ležečih (11).

Moški, ki so preboleli raka na enem modu, imajo več možnosti, da ga dobijo tudi na drugem. Med možnimi dejavniki povečanega tveganja omenjajo še gensko obremenitev, razna vnetja in poškodbe, raziskujejo pa tudi možne povezave z zgodnjo puberteto, s starostjo matere ob porodu, s kajenjem matere med nosečnostjo, z ionizirajočim in elektromagnetnim sevanjem in z onesnaženostjo okolja (11).

Večina bolnikov z rakom mod poroča, da je že pred postavitvijo diagnoze opazala znake, ki so povezani z rakom mod (8). Najobičajnejši simptom raka mod je rahlo povečano modo. Bolniki iščejo zdravniško pomoč zaradi otekline, zatrdline ali pritiska v modu. Pri-

bližno 40 % se jih pritožuje tudi zaradi tope bolečine ali nenavadne senzacije v skrotumu, ingvinalnem predelu in tudi spodnjem delu trebuha. Če je bolezen že razširjena v retroperitonealne bezgavke, se lahko pojavijo izrazite bolečine v trebuhu ali v križu. Bolniki lahko opisujejo otekanje trebuha, pogosto so tam tipne tumorske mase. Pritisk povečanih bezgavk na ureter lahko povzroči znake boleznih ledvic, metastaze v mediastinumu pa znake boleznih pljuč. Pri horiokarcinomski komponenti tumorja se lahko opazi ginekomaštijo (13).

Zdravljenje bolnikov z rakom mod je kombinirano (kirurško, citostatsko, radioterapevtsko) in je danes zelo uspešno. Če se bolezen ponovi, se to najpogosteje zgodi v prvem ali drugem letu po končanem zdravljenju, redko pa tudi po petih, desetih ali celo več letih (11).

Raka na modih sicer ne moremo preprečiti, lahko pa ga zgodaj odkrijemo in pozdravimo. Posameznik si lahko pomaga pri zgodnjem diagnosticiranju boleznih z rednim samopregledovanjem mod in s takojšnjim obiskom pri zdravniku, če opazi spremembe na modih (12). Zgodnje odkrivanje boleznih ni nujno samo zaradi zvišanja preživetja, ampak tudi za zmanjšanje obolenosti, ki je posledica zdravljenja (9). Žal se večina mladih moških ne zaveda, da so v nevarnosti, da dobijo raka na modih (14) ter ne poznajo zgodnjih znakov boleznih in samopregledovanja mod (12).

S pričujočo raziskavo sem želela dobiti odgovore o tem, koliko mladi moški vedo o raku mod, kakšna stališča imajo mladi moški do raka na modih, v kolikšni meri poznajo in izvajajo samopregledovanje mod in ali so motivirani za razširitev znanja s tega področja. Rezultati iz te raziskave bi bili uporabni pri načrtovanju zdravstvenovzgojnih programov v zvezi z rakom mod.

Material in metode

Za vzorec sem izbrala 42 moških, ki so bili maja leta 2000 na služenju vojaškega roka v vojašnici v Novem mestu. Izpolnjenih je bilo 41 (98 %) anket, 1 (2 %) pa sem prejela neizpolnjeno. Sodelujoči v raziskavi so bili stari od 20 do 27 let, povprečna starost je bila 22 let. 7 % anketirancev je končalo osnovno šolo, 69 % jih je končalo srednjo šolo ali gimnazijo, 17 % jih je končalo višjo ali visoko šolo in 7 % anketirancev je imelo fakultetno izobrazbo. Nihče od sodelujočih ni imel raka, 83 % pa pozna nekoga, ki ima ali je imel raka.

Podatki so bili zbrani s pomočjo anketnega vprašalnika, ki sem ga sestavila sama s pomočjo literature (12, 15, 16). Anketa je vsebovala 30 vprašanj, ki so bila razdeljena na šest tematskih skupin: demografski podatki, predhodne izkušnje z rakom, znanje o raku mod, stališča o raku mod, poznavanje in izvajanje samopregledovanja mod in motiviranost. 15 vprašanj je bilo zaprtega tipa, dve vprašanji sta bili odprtega tipa, 13 vprašanj pa je bilo v obliki trditve povezanih v Likartovo lestvico s petimi kategorijami. Na štiri vpra-

šanja zaprtega tipa je bilo možnih več odgovorov. Na šest vprašanj je bilo možno odgovoriti le, če je bil odgovor pri prejšnjem vprašanju pozitiven. Vsak anketiranec je po izpolnitvi vprašalnika prejel zloženko »Pregledujte si moda!« (17), v kateri so osnovne informacije o raku mod in samopregledovanju mod.

Podatki so bili obdelani z deskriptivno statistično metodo. Odgovori Likartove lestvice so bili obdelani s točkovanjem. Dva anketiranca nista odgovorila pri eni trditvi, zato sta bila točkovana tako, kot da bi izbrala nevtralen odgovor (18).

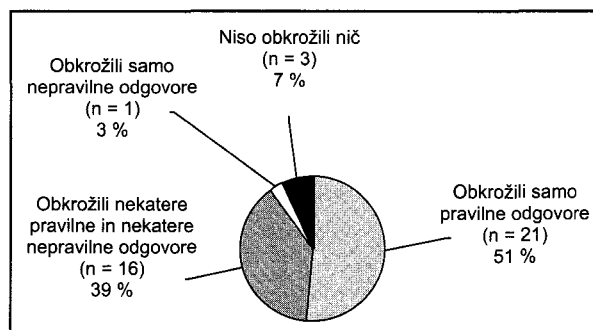
Rezultati

Znanje mladih moških o raku mod

Večina anketirancev (90 %) je že slišala za rak mod. Z rakom mod so se seznanili predvsem prek medijev (41 %), 17 % jih je o tem slišalo v šoli, 15 % od prijateljev, 11 % od družinskih članov, 6 % iz brošur, 6 % od zdravnika, 1 % od medicinske sestre in 3 % so se s tem seznanili v vojski in prek interneta.

Znanja moških o povezanosti starosti in raka na modih, sem ocenila na podlagi odgovorov anketiranih na vprašanja, katero od treh starostnih skupin najbolj ogroža rak na modih. Izbirali so lahko med naslednjimi odgovori: moški, ki so mlajši od 20 let, moški stari od 20 do 35 let in moški, ki so starejši od 35 let. 41 % anketirancev je pravilno odgovorilo, da rak na modih najbolj ogroža moške v starostni skupini 20 do 35 let. 39 % anketirancev je odgovorilo napačno, 20 % pa jih na vprašanje ni odgovorilo.

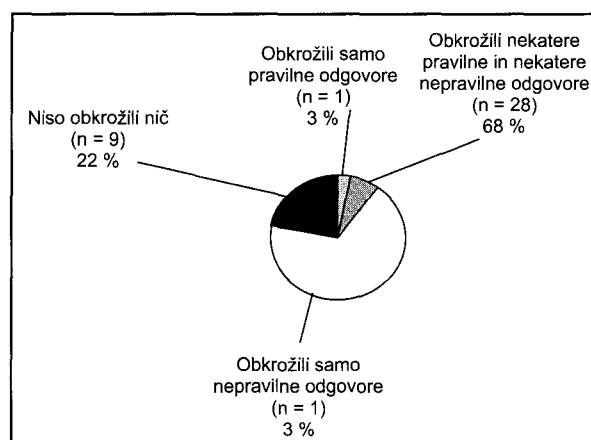
Poznavanje znakov boleznih sem ocenjevala z vprašanjem, pri katerem je bilo možno izbrati več odgovorov. Anketiranci so lahko izbirali med naslednjimi znaki: zatrdlina (bula) v modih, povečana moda/oteklina mod, težave pri uriniranju, bolečina, kri v urinu, funkcijske motnje v spolnosti, izpuščaji na modih, občutek teže v modih. Slika 1 prikazuje analizo dobljenih odgovorov. Najpogosteje je bil od pravih ter vseh ostalih znakov obkrožen odgovor zatrdlina v modih (32 %), najmanj pa občutek teže v modih (7 %). Od nepravilnih znakov je bil najpogosteje obkrožen znak težave pri uriniranju (13 %), najmanj pa

Sl. 1. Poznavanje znakov raka na modih (n = 41).

izpuščaj na modih (1 %). Povečana moda/oteklino mod je izbralo 17 % anketirancev, bolečino 15 %, kri v urinu 9 %, funkcijske motnje v spolnosti pa 6 % anketirancev.

Tudi poznavanje dejavnikov tveganja za nastanek raka na modih sem ocenjevala na isti način kot poznavanje znakov raka na modih. Anketiranci so lahko izbirali med naslednjimi dejavniki tveganja: abnormalnosti spolnih organov, infekcije sečil, športne poškodbe v predelu mod, nespuščeno modo, infekcije mehurja. Slika 2 prikazuje odgovore anketirancev o dejavniki tveganja za nastanek raka mod. Pravilni dejavnik tveganja (nespuščeno modo) so anketiranci izbrali samo štirikrat (8 %). Največkrat pa so izbrali kot dejavnik tveganja infekcije sečil (38 %) in športne poškodbe v predelu mod (30 %). Abnormalnosti spolnih or-

Sl. 2. Odgovori anketirancev o dejavniki tveganja za nastanek raka mod (n = 41).

Tab. 1. Prikaz podatkov o strinjanju oziroma nestrinjanju v zvezi s trditvami o raku mod.

Usmerjenost trditve		-	-	+	+	-	+	+	-	+	-	-	+	
Trditev*		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Št. odgovorov po kategorijah ^o		N = 41												
MS	Št.	16	2	4	3	1	4	10	12	0	3	21	3	17
	%	39	5	10	7	2	9	25	30	0	7	51	7	42
S	Št.	17	5	16	9	1	17	20	17	1	23	12	13	20
	%	42	12	39	22	2	42	49	41	2	56	29	32	49
NP	Št.	3	20	14	15	14	17	7	11	28	11	4	23	3
	%	7	49	34	37	34	42	17	27	68	27	10	56	7
N	Št.	4	11	4	10	12	3	3	1	12	4	4	2	1
	%	10	27	10	24	30	7	7	2	30	10	10	5	2
MN	Št.	1	3	3	4	13	0	1	0	0	0	0	0	0
	%	2	7	7	10	32	0	2	0	0	0	0	0	0
Točkovanje po kategorijah														
MS (št. točk)		16	2	20	15	1	20	50	60	0	15	21	3	85
S (št. točk) 34		10	64	36	2	68	80	68	2	92	24	26	80	
NP (št. točk)		9	60	42	45	42	51	21	33	84	33	12	69	9
N (št. točk) 16		44	8	20	48	6	6	2	48	8	16	8	2	
MN (št. točk)		5	15	3	4	65	0	1	0	0	0	0	0	
Vsota točk 80		131	137	120	158	145	158	163	134	148	73	106	176	
Najvišje možno število točk		205												
Najnižje možno število točk		41												

*1 – Večina moških se boji raka na modih.

2 – Večina moških, ki imajo raka na modih, se nikoli ne pozdravi.

3 – Več možnosti imam, da dobim raka na modih, če ima že kdo v družini raka na modih.

4 – Moški mojih let zbolijo za rakom na modih.

5 – Nobenih možnosti nimam, da bi zbolel za rakom na modih.

6 – Zdravniki se zelo dobro spoznajo na rak na modih.

7 – Rak na modih je zelo huda bolezen.

8 – Lahko se sam naučim odkriti rak na modih.

9 – Veliko moških zbolijo za rakom na modih.

10 – Z uspešnim zdravljenjem lahko moški, ki so imeli raka na modih, živijo normalno življenje.

11 – Bojim se zboleti za rakom na modih.

12 – Lahko počnem veliko stvari, ki bi me obvarovale pred tem, da bi zbolel za rakom na modih.

13 – Če je rak na modih odkrit v zgodnji fazi, je večja možnost ozdravitve.

^o MS – se močno strinjam; S – se strinjam; NP – nisem prepričan; N – se ne strinjam; MN – se močno ne strinjam.

ganov je izbralo 18 %, infekcije mehurja pa 6 % anketirancev.

Stališča mladih moških o raku mod

Stališča anketirancev o raku mod sem ocenjevala s petstopenjsko Likartovo lestvico. Anketiranci so bili naprošeni, da ocenijo 13 trditev v skladu s svojimi prepričanji.

Z analizo trditev (tab. 1) sem ugotovila, da je bila večina anketirancev mnenja, da se moški bojijo raka na modih, da imajo več možnosti, da dobijo raka na modih, če ga že ima kdo v družini, da je rak na modih zelo huda bolezen in da se zdravniki nanjo dobro spoznajo, da se lahko sami naučijo odkriti raka na modih, da po uspešnem zdravljenju raka na modih moški živijo normalno življenje, da je večja možnost ozdravitve, če je rak na modih odkrit v zgodnji fazi in več kot polovica sodelujočih se boji zboleti za rakom na modih. Večina sodelujočih pa se ni strinjala z izjavo, da nimajo nobenih možnosti, da bi zboleli za rakom na mo-

Tab. 2. Prikaz rezultatov o stališčih anketirancev.

Kategorije	Meje kategorij (41 < 205)	Število trditev (n = 13)	%
Zelo negativno stališče	od 41 do 73	1	8
Negativno stališče	od 74 do 106	2	15
Nevtralno stališče	od 107 do 139	4	31
Pozitivno stališče	od 140 do 172	5	38
Zelo pozitivno stališče	od 173 do 205	1	8

dih. Niso pa bili prepričani o tem, ali večina moških z rakom na modih ne ozdravi, ali zbolijo moški njihovih let za rakom na modih, ali zbolijo veliko moških za rakom na modih in ali lahko počnejo veliko stvari, ki bi jih obvarovale pred to boleznijo.

Točkovanje odgovorov in razvrstitev v kategorije (tab. 2) je pokazalo, da ima največ anketirancev (38 %) pozitivno stališče in nevtralno stališče (31 %) o raku mod.

Poznavanje in izvajanje samopregledovanja mod

68 % anketirancev je že slišalo za samopregledovanje mod. Tistih, ki so že slišali za samopregledovanje mod, so kot glavni vir informacij navedli medije (35 %), brošure (16 %) in zdravnika (16 %). 13 % jih je o tem slišalo v šoli, 10 % od družinskih članov, 8 % od prijateljev, 2 % iz knjig in nihče od medicinske sestre.

Samo 29 % tistih, ki so že slišali za samopregledovanje mod, si je pregledalo moda, da bi odkrili znake bolezni. Na vprašanje odprtega tipa, kako pogosto si pregledujejo moda, da bi odkrili znake bolezni, več kot polovica anketirancev (54 %), ki so že slišali za samopregledovanje mod, ni odgovorila. Od anketirancev, ki so odgovorili na vprašanje, si jih največ pregleduje moda občasno (18 %), 11 % nikoli, 8 % enkrat na mesec, 3 % enkrat na tri mesece, 3 % enkrat na teden in 3 % je odgovorilo, da ne ve. 36 % anketirancev je menilo, da je njihova metoda samopregledovanja mod pravilna, 32 % jih je mislilo, da ni pravilna, 7 % ni vedelo ali je metoda pravilna ali ne, 25 % pa jih ni odgovorilo na vprašanje.

Na vprašanje odprtega tipa o največjih prednostih samopregledovanja mod 42 % anketirancev, ki so že slišali za samopregledovanje mod, ni odgovorilo. 42 % anketirancev vidi prednost te metode v zgodnjem odkritju bolezni, 4 % v možnosti zgodnjega odkritja bolezni in večji možnosti ozdravitve, 4 % v preventivnih ukrepih, 4 % v zasebnosti in diskretnosti, 4 % pa so odgovorili, da ne vedo.

Motiviranost za razširitev znanja s tega področja

Kar 90 % vseh anketirancev je želelo več izvedeti o raku mod, 93 % pa se je tudi želelo naučiti pravilne metode samopregledovanja mod.

Razprava

Z raziskavo sem prišla do spoznanja, da je znanje anketirancev o raku mod precej pomanjkljivo, kar je zaskrbljujoče, ker so vsi sodelujoči v rizični starostni skupini.

Skoraj vsi anketiranci so že slišali za raka na modih (90 %). To je za 30 % več kot pri raziskavi Smith Blesch (19) in v nasprotju z ugotovitvami Vazove in sod. (15), kjer je le 28 % sodelujočih že slišalo za raka na modih. Razlog za to razliko je verjetno v časovni razliki več kot deset let med raziskavami, saj je v današnjem času problematika raka na modih že bolj prisotna v medijih. Za zelo nizek odstotek pri Vazovi in sod. (15), pa je najverjetneje vzrok tudi mladost sodelujočih, saj je bila povprečna starost le-teh 15 let.

Anketiranci so se seznanili z rakom mod predvsem prek medijev (41 %), v šoli, od prijateljev. Zaskrbljujoč je podatek, da je samo 6 % anketirancev dobilo informacijo od zdravnika in le 1 % od medicinske sestre, medtem ko so v raziskavi, ki jo je opravila Vazova s sod. (15) sodelujoči navedli kot vir informacij predmet zdravstvene vzgoje v 36 % in zdravnika v 29 %.

Mnogi anketiranci niso vedeli, da je rak mod bolezen, ki se pojavlja predvsem v njihovih letih. Manj kot polovica anketirancev je menila, da najpogosteje zbolijo za rakom mod moški, stari od 20 do 35 let (41 %). Več kot polovica anketirancev (57 %) pa je menila, da so ogrožena skupina moški, starejši od 35 let ali pa na vprašanje niso znali odgovoriti. Ti rezultati so zelo podobni tistim, ki so jih dobili Cummings in sod. (12). Burakova (20) je dobila bolj vzpodbudne rezultate, saj je več kot 63 % sodelujočih pravilno odgovorilo, v kateri starostni skupini moški najpogosteje zbolijo za rakom mod. V raziskavi, ki jo je opravil Singer s sod. (9), so bili rezultati precej slabši, saj je pravilno odgovorilo le 30 % udeležencev, po mnenju 70 % udeležencev pa za rakom na modih obolevajo predvsem moški, stari nad 35 let. Do še slabših rezultatov sta prišla Goldenring in Purtell (14), kjer je le 13 % udeležencev odgovorilo pravilno. Vse raziskave, z izjemo Burakove (20), so pokazale, da se mladi moški ne zavedajo, da spadajo v starostno skupino, v kateri je obolenost za rakom mod najvišja.

Večina anketirancev (51 %) je izbrala samo pravilne znake raka na modih, kar je 20 % več od rezultata do katerega je prišel Cummings s sod. (12). 39 % anketirancev pa je izbralo pravilne in nepravilne znake, pri Cummingsu le 17 %. Zadnji podatek pokaže veliko stopnjo ugibanja odgovorov pri sodelujočih. Razlika v rezultatih med mojo in Cummingsovo raziskavo pa je verjetno v tem, da sem sama postavila vprašanje zaprtega tipa, v njegovi raziskavi pa so morali sodelujoči znake raka mod naštet.

Največkrat so kot znak raka na modih anketiranci izbrali zatrdlino ali bulo, pri Cummingsu in sod. (12) ter pri Vazovi in sod. (15) pa bolečino. Od nepravilnih znakov so največkrat izbrali težave pri uriniranju, kar je enako kot pri drugih dveh raziskavah.

Anketiranci ne poznajo dejavnikov tveganja za nastanek raka mod. Kar 68 % jih je izbralo samo nepravilne dejavnike tveganja za nastanek raka na modih, 22 % pa se ni odločilo za noben odgovor. Le en anketiravec je obkrožil samo pravilne dejavnike tveganja. Poleg njega so sicer izbrali nespuščeno modo še trije anketiranci, vendar so ti zraven izbrali še druge nepravilne dejavnike tveganja. Največkrat so kot dejavnik tveganja navedli infekcije sečil in športne poškodbe v predelu mod, kar je podobno rezultatom, do katerih je prišla Vaz s sod. (15), vendar pa je v njeni raziskavi 30 % sodelujočih navedlo nespuščeno modo kot dejavnik tveganja, kar je veliko več kot v pričujoči raziskavi. Nepoznavanje dejavnika tveganja za nastanek raka na modih je zaskrbljujoče predvsem zaradi moških, ki imajo v svoji zdravstveni anamnezi pojav kriptorhizma in se ne zavedajo nevarnosti ali pa niso dovolj ozaveščeni.

Z raziskavo sem ugotovila, da ima skoraj polovica anketirancev pozitivno stališče do problematike raka na modih, tretjina jih ima nevtralno stališče, 23 % pa jih ima negativno stališče.

V raziskavi Singerja s sod. (9) je kar 94 % sodelujočih menilo, da je tudi zgodaj odkrit rak na modih ponavadi smrten in le 6 %, da je redko ali nikoli smrten. Anketiranci v tej raziskavi so bili veliko bolj optimistični, saj 49 % anketirancev ni bilo prepričanih, ali večina moških, ki zbolijo za rakom mod, umre, 27 % pa se s tem ni strinjalo. Velika večina anketirancev se je strinjala, da je večja možnost ozdravitve, če je rak mod odkrit v zgodnji fazi.

59 % sodelujočih v raziskavi Burakove (20) je menilo, da je zelo malo verjetno ali neverjetno, da bi dobili raka na modih, 22 % pa se je zdelo to popolnoma neverjetno. Sodelujoči v raziskavi Vazove in sod. (15) pa so čutili, da je manj verjetno, da bi zboleli za rakom na modih. Ta prepričanja so v velikem naporju s prepričanju anketirancev v moji raziskavi, ki so menili, da obstajajo možnosti, da sami zbolijo za rakom na modih.

Podobnih mnenj so si bili sodelujoči v tej raziskavi in v raziskavi Vazove in sod. (15) v tem, da je rak na modih huda bolezen, da se je večina moških boji in da se je bojijo tudi sami. Sodelujoči v raziskavi Vazove in sod. so tudi menili, da ne morejo nič narediti, da raka na modih ne bi dobili, anketiranci v tej raziskavi pa o tem niso bili prepričani.

Dve tretjini anketirancev je že slišalo za samopregledovanje mod, kar je veliko več kot v drugih raziskavah (15, 21, 19, 12).

Vir informacij o samopregledovanju mod so bili predvsem mediji, brošure, zdravnik in šola, kar je podobno rezultatom, ki jih je dobil Cummings s sod. (12), pri Vazovi in sod. (15) pa je večjo vlogo imel zdravnik in manjšo mediji. Po mojih ugotovitvah so tudi pri samopregledovanju mod zdravstveni delavci premalo aktivni, saj nihče ni dobil te informacije od medicinske sestre.

Od sodelujočih, ki so že slišali za samopregledovanje mod, si je moda pregledalo le osem anketirancev (29 %). Podobno oziroma še nižjo število so dobili drugi raziskovalci (22, 21, 9, 14, 19, 12).

Kako pogosto si samopregledujejo moda, ni odgovorila več kot polovica anketirancev, od tistih ki so odgovorili, si jih večina pregleduje le občasno (18 %), le dva pa si jih pregledujeta enkrat mesečno, kar je tudi priporočeno. Tako majhen odstotek rednega samopregledovanja mod se pojavlja tudi v drugih raziskavah (12, 9, 16, 20, 22), le pri Reno (23) je malo višji (41 %).

O tem, ali je njihova metoda samopregledovanja pravilna, jih je tretjina menila, da je, tretjina, da ni in tretjina ni vedela ali pa niso odgovorili. Pri Vazovi in sod. (15) nihče ni vedel, kako se pravilno pregleduje moda. 35 % sodelujočih v raziskavi Burakove (20) je izjavilo, da poznajo pravilno metodo za samopregledovanje mod, kar je podoben rezultat kot pri moji raziskavi, 52 % jih ni bilo prepričanih, 13 % pa jih ni vedelo. Tudi 42 % sodelujočih v raziskavi Reno (23) je mislilo, da si pravilno pregledujejo moda, 8 % jih je bilo o tem zelo prepričanih.

42 % anketirancev vidi največjo prednost samopregledovanja mod v zgodnjem odkritju bolezni, kar navajata tudi Vaz s sod. (15) in Smith Blesch (19).

Razveseljiva pa je ugotovitev raziskave, da so anketiranci zelo motivirani za poglobljanje znanja o tej problematiki, ker si skoraj vsi želijo več izvedeti o raku mod in se naučiti pravilnega samopregledovanja mod.

Rezultati, ki sem jih dobila s to raziskavo, so podobni rezultatom drugih raziskav in so verjetno posledica premajhne zdravstvene vzgojenosti oziroma pomanjkljive informiranosti mladih moških o tej problematiki ter zapostavljenosti zdravstvenega varstva moških tako v svetu kot tudi pri nas. Kažejo pa tudi na potrebo po večjem vključevanju zdravstvenih delavcev v to problematiko na vseh ravneh zdravstvenega varstva in na potrebo po medsektorskem sodelovanju. Medtem ko je bilo veliko storjenega za zdravje žensk, na primer presejalni testi za odkrivanje raka dojke in materničnega vratu, je zdravje moških ostalo v ozadju (20). V Sloveniji je Sekcija medicinskih sester v onkologiji pri Zbornici zdravstvene nege Slovenije izdala brošuro, ki je namenjena samopregledovanju mod (17), Zveza slovenskih društev za boj proti raku pa brošuro o najpogostejših rakih pri moških, v kateri je omenjen tudi rak mod (21). A rak mod in samopregledovanje mod žal še vedno nista obvezni del zdravstvenovzgojnih vsebin v šolah in na sistemskih pregledih mladostnikov in študentov. Marca 1998 je minister za zdravstvo sicer izdal »Navodilo za izvajanje zdravstvenega varstva na primarni ravni«, v katerem je tudi programirana zdravstvena vzgoja, ki naj bi jo opravljala zdravnik in medicinska sestra. Programirana zdravstvena vzgoja je namenjena tudi mladostnikom in mladim odraslim, nikjer pa ni posebej omenje-

na zdravstvena vzgoja za zgodnje odkrivanje raka mod in za samopregledovanje mod (22) in je tako prepričana delu posameznikov.

Sklep

Zdravljenje raka mod je danes uspešno v začetnih in napredovalih stadijih bolezni. Seveda pa so uspehi zdravljenja slabši pri močno napredovali bolezni. Žal prihaja v Sloveniji, pa tudi v drugih državah, k zdravniku še vedno preveč bolnikov z močno razširjeno boleznijo, ko je možnost ozdravitve bistveno manjša (11).

In kaj moramo zdravstveni delavci narediti za zgodnje odkrivanje raka na modih?

Rezultati raziskave so pokazali, da je nujno potrebno izoblikovati model izobraževanja, najprej za zdravstvene delavce, in izdelati zdravstvenovzgojne programe o raku na modih in o samopregledovanju mod v primarnem sistemu zdravstvenega varstva na primarni, sekundarni in terciarni ravni. Pomanjkanje znanja je edina ovira na poti zgodnjega odkrivanja raka na modih. Kot je razvidno iz te raziskave, so varovanci pripravljani in voljni sodelovati.

Literatura

1. Peate I. Testicular cancer: the importance of effective health education. *British Journal of Nursing* 1997; 6: 311–6.
2. Higgs DJ. The patient with testicular cancer: nursing management of chemotherapy. *Oncology Nursing Forum* 1990; 17: 243–9.
3. Garvey EC. Testicular cancer. In: Miaskowski C, Buchsel P. *Oncology nursing: assessment and clinical care*. St. Louis: Mosby, 1999: 1503–23.
4. Friman PC, Finney JW. Health education for testicular cancer. *Health Education Quarterly* 1990; 17: 443–53.
5. Register raka za Slovenijo. Incidenca raka v Sloveniji 1993. Ljubljana: Onkološki inštitut Ljubljana, 1996: 25–8.
6. Register raka za Slovenijo. Incidenca raka v Sloveniji 1997. Ljubljana: Onkološki inštitut Ljubljana, 2000: 40–2.
7. Einhorn L. Testicular cancer as model for a curable neoplasm. *Cancer Res* 1981; 41: 3275–81.
8. Bosl GJ, Voelzang NJ, Goldman A et al. Impact of delay in diagnosis on clinical stage of testicular cancer. *Lancet* 1981; 2: 970–2.
9. Singer AJ, Tichler T, Orvieto R, Finestone A, Moskovitz M. Testicular carcinoma: a study of knowledge, awareness, and practice of testicular self examination in male soldiers and military physicians. *Military Medicine* 1993; 158: 640–3.
10. Miaskowski C. *Oncology nursing: an essential guide for patient care*. Philadelphia, London, Toronto, Montreal, Sydney, Tokyo: W. B. Saunders company, 1996: 54–5.
11. Stanovnik M. Rak mod – zgodba o uspehu. *Onkologija* 2000; 4: 4–7.
12. Cummings KM, Lampone D, Mettlin C, Pontes JE. What young men know about testicular cancer. *Preventive medicine* 1983; 12: 326–30.
13. Kovač V. Rak testisov. V: Fras AP ed. *Onkologija*. Ljubljana: Katedra za onkologijo in radioterapijo: Onkološki inštitut, 1994: 277–84.
14. Goldenring JM, Purtell E. Knowledge of testicular cancer risk and the need for self-examination in college students: a call for equal time for men in teaching of early cancer detection techniques. *Pediatrics* 1984; 74: 1093–6.
15. Vaz RM, Best DL, Davis SW. Testicular cancer: adolescent knowledge and attitudes. *Journal of Adolescent Health Care* 1988; 9: 474–9.
16. Martin JP. Male cancer awareness: impact of an employee education program. *Oncology Nursing Forum* 1990; 17: 59–64.
17. Skela Savič B, Velepič M. Moški, kaj lahko sami storite za zgodnje odkrivanje raka na modih? Pregledujte si moda! Ljubljana: Sekcija medicinskih sester v onkologiji pri Zbornici zdravstvene nege Slovenije, 1999.
18. Polit DF, Hungler BP. *Nursing research: principles and methods*. Fifth edition. Philadelphia: J. B. Lippincott Company, 1995: 279–84.
19. Smith Blesch K. Health beliefs about testicular cancer and self-examination among professional men. *Oncology Nursing Forum* 1986; 13: 29–33.
20. Burak LJ. Testicular self-exam beliefs and self-reported behaviors of college men. *Am J Health Studies* 1998; 14: 177–82.
21. Steffen VJ, Gruber VA. Direct experience with a cancer self-exam: effects on cognitions and behavior. *The Journal of Social Psychology* 1990; 131: 165–77.
22. Wardle J, Steptoe A, Burckhardt R, Vögele C, Vila J, Zarczynski Z. Testicular self-examination: attitudes and practices among young men in Europe. *Preventive Medicine* 1994; 23: 206–10.
23. Reno DR. Men's knowledge and health beliefs about testicular cancer and testicular self-examination. *Cancer Nursing* 1988; 11: 112–7.
24. Fareed A. Equal rights for men. *Nurs Times* 1994; 90 (5): 26–29.
25. Ne odlašajte, poučite se o najpogostejših rakih pri moških. Še danes! Ljubljana: Zveza slovenskih društev za boj proti raku, 1999.
26. Navodilo za izvajanje primarnega zdravstvenega varstva na primarni ravni. Uradni list Republike Slovenije št. 19.